ՎԵՑՏԱՍԱՆԵՐՈՒԹ - ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 782 ՇԱԲԱԹ - 4 - ՓԵՏՐՎԱՐ 1867

ՄԱՄՈՒՌ

ԼՐԱԳԻՐ

Ամբողջ համար Տարեկան	100 դր.
Վեցամեայ ,, ,,	55 ,,
Գաւառաց համար Տարեկան	110 ,,
Վեցամեայ ,, ,,	60 ,,
Մեծ թիւը	2 դր.

Առանձնական մասը մէկ անգամի համար 3 դր. երկու անգամի համար 2 դր.

Դուրսի գացած լրագրաց համար Ծախքը խմբագրութեան վրայ է։

Լրագրոյս վերաբերեալ ամսական կամ եւ իցէ գրութիւն խմբագիրը-ցանկանին պիտի ուղղուի եւ նաեւ ծախքն ալ դրկուիլ անոյ։

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ 4 ՓԵՏՐՎԱՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Մեր քաղաքական ժամանակագիրը՝ այս միջոցիս Արեւելեան խնդրոյն դարձուածներն աչքէ չկորուսանելու համար՝ շարունակ դիտելու, դնելու եւ ամէն կողմ ուշ դնելու ստիպուած է։ Տարի մ՚առաջ ուրիշ ոչինչ նուազ մեծ եւ դժուարին խնդիրներ Եւրոպայի առջեւ կեցած էին, որ անոնց յուզուելէն մեծ մտատանջութիւն կղզաք։ Բայց այսօր այն Գորդեան հանգոյցներէն մէկ քանին խզուած եւ կատարեալ իրողութիւն եղած են։ Գերմանիա ըստ մեծի մասին միացած, Իտալիոյ միութիւնը կատարուած, երկու մեծ խնդիրներ կը լուծուին։ Հռոմի խնդիրն իր կարեւորութիւնը բոլորովին կը կորուսանէ, եւ Արեւելեանը միայն յայտնի եւ դաղանի անհանգստութիւն կը պատճառէ։

Քաղաքականութեան մէջ խնդրոյ լուծումն ընդհանրապէս վերջնական չկրնար ըլլալ։ պատմութիւնը ցոյց կուտայ որ անոնք շարունակ կը լուծուին ու նորէն կը խառնակին։ Գերմանիոյ գործերը կրնան նոր երեւոյթի մը մէջ մտնել, կրնայ ըլլալ որ ուրիշ նոր կողմ նոր յեղափոխութիւններ ելնեն, նոր խնդիրներ ծագին կամ հին խնդիրներ արթննան, բայց առ այժմ այս հաւանականութիւնները մէկ կողմ կը մնան Արեւելեան խնդրոյն նկատմամբ։ Սակայն տերութեանց շահերն այս կճռալի կէտիս վրայ երարու դէմ դալով՝ համաձայնութիւնն անկարելի կըլլայ։ Լրագրները կը ծանուցանեն թէ Գաղղիոյ արտաքին գործոց պաշտօնական Փարիզի ռուսական դեսպան Գ. Տը Պիւտպերկի հետ խորհրդակցութիւններ ըրած է, բայց համաձայնութիւն մը չկրնալով ըլլալ, այն խորհրդակցութիւններն ալ դադրեր են։ Միւս կողմէն կըսուի թէ Աւստրիոյ արտաքին գործոց պաշտօնէին՝ Ինեասատ արեւելեան քրիստոնեից միաբանութեամբ գործելու համար Գաղղիոյ ըրած առաջարկութիւնը չէ ընդունուեր։

Այս դրոյցներն ու Անդղիոյ թագաւորուհւոյն յայտարարութիւնը ցոյց կուտան որ տերութիւններն այս միջոցիս բաւական կը խորհրդակցին այս խնդրոյն վրայ։

Յունաստանի Գէորգ թագաւորը Եւրոպա դեսպաններ կը դրկէ 1831 ի սահմաններն իրեն նեղ դալը ծանուցանելու համար։ այս ալ բաւական չի համարելով անձամբ Եւրոպա երթալու կը պատրաստուի։ Թէ եւ այս իրողութիւններն բաւ ինքեան անկարեւոր ալ ըլլան, ներկայ պարագայներն անոնց կարեւորութիւն մը կուտան, որուն արդիւնքը չենք կրնար ճշդիւ դուշակել։

Ինչ պիտի ըլլայ մէկ կողմէն դեսպանական հանդարտ խորհրդակցութեանց, եւ միւս կողմէն յեղափոխականներ ապառնալեայ արդասիքը։ Այս երկուքէն ի՞նչ պիտի ծնի, չնչին կենդանի՞ մը՝ թէ ուրիշ բան, խառնուածի՞ն թէ խաղաղ եւ երջանկաբեր բարեկարգութիւններ։ Մեք այս վերջինը հնարաւոր եւ օգտակար համարած ենք, եւ կը յուսանք ալ որ այնպէս ըլլայ։ Այս շաբթու Ռ. Դու�կատարուած պաշտօնական փոփոխութիւններն հարկաւ ապարդիւն չպիտի մընան, եւ մայրաքաղաքիս կէս պաշտօնական թերթը, թէ եւ օր մ՚առաջ Տաճկաստանի վերակենդանութեան համար եւրոպական տէրութեանց քրիստոնէից վրայ ունեցած խնամակալութեան իրաւունքին բարձումը կը պահանջէր, բայց հետեւեալ թերթի մը մէջ թեթեւ յոյս մը կուտայ թէ նոր բարեկարգութիւններ պիտի ըլլան։ Ուրեմն մինչեւ որ ասոնց ինչ ըլլալն եւ ինչ ընդունելութիւն դտնելը չտեսնուի, դրական հետեւութիւն մը հանել դժուարին է։

Հեռադիրը դարձեալ Ռուսաստանական դաշնակցութեան մը զրոյցը նորոգեց։ Այս զրոյցը սուտ ելով ու հաստատելով դրեթէ այսօր շատերուն համար իրականութիւն մը դարձած է։ Լրագիրները նախ վրանմամբ կը խօսէին, բայց հիմա շատերուն տարակոյսը փարատած պէս է։ Պրիսեպի Նօր լրագիրը, որ Ռուսիոյ բերանը համարուած է, Ռեդրոպուրկի եւ Պերլինի արքունեաց յարաբերութիւնները բնական երոյթ եւ յարատեւ բարեկամութիւն մը կը համարի, որ եւ ոչ իսկ դաշնադրութեան պէտք ունի։ Յիշեալ թերթը յեսոյ երդիծական ծանրութեամբ ցոյց կուտայ Գաղղիոյ մինակ մնալը եւ ուրիշ տերութեանց մանաւանդ Ռուսիոյ հետ դաշնակցելու անհնարութիւնն ու անյարմարութիւնները։

Այս յայտարարութիւններն անոր համար առաւել հաւանական կը թըւին, որ Գերմանիոյ մէջ հասարակաց կարծիքը մեծ կասկած կղդայ Գաղղիոյ կողմէն։ Իսկ Գաղղիոյ մէջ Պ. Տը Պիսմարքի անունն ա՛յնչափ սատանի եղած է, որ Փարիզի քանի մ՚ակումբներու մէջ զայն բերնէ հանելն իսկ արդիլուած է։ Գերմանական լրագիրները հիմա դրապէս կը հաստատեն թէ Նիքոլսպուրկի հաշտութեան նախապայմաններն ստորագրելէն անմիջապէս եաքը, Գաղղիա առաջարկեր է Ռուսիոյ որ իրեն հողային հատուցումի մը տուի։ Գաղղիոյ ուղած երկիրներն էին Ռուսիայէն Սաարլուի եւ Սաարպրուք՝ հանդերձ իրենց ածխոյ հանքերով, եւ Ոէն դետին ձախ կողմը գտնուած բոլոր Գերմանական երկիրները մէկ միլիոն բնակչօք։ Պոյանսի ու Լանդաուի ամրոցներն ալ՝ ի միասին առնելով։ Այսկէ զատ Ռուսիա Լուքսէնպուրկի ամրոցը Հոլանտայի թագաւորին պիտի թողուր բաղրաղելն։

Պ. Տը Պիսմարք՝ որ Գաղղիոյ թախանձանաց կամ ըստ ոմանց ըստ պառնալեայ զիջանելով՝ Նիքոլսպուրկի նախապայմաններուն մէջ ուրիշ քանի մը անհաճոյ կէտեր ընդունած եւ յաղթութեան ճանրուն մէջ դադրած էր քանի որ ուղղակի դերմանացւոց իրաւունքին վնաս չկար։ Դաղղիոյ վերոդրեալ առաջարկութիւնները բացէ՚ի բաց մերժեց։ Գաղղիա այս մերժման դէմ ձայն չհանեց, բայց իր պահանջումներն եւս ալ չառաւ, եւ թերեւս մերժուելը դիտնալով այն պահանջումներն ըրաւորպէս դիւրաց պատեհութիւն դտած ժամանակ նորոգէ։ Միայն թէ հատուցում առաջարկող պաշտօնեայն՝ այն է Պ. Տրուէնը Լիւիս՝ փոխուեցաւ, եւ անոր առ ժամանակեայ յաջորդ Պ. Տը Լաւալէթ շրջաբերական մը հանեց Գերմանիոյ նկատմամբ հաշտարար եւ անշահասէր յայտարարութիւններ ընելով, որք յուլիս 10ի կայսերական նամակին անհամաձայն էին, եւ Պ. Տը Մութիէ իր պաշտօնին անցաւ առանց իր նախորդին քաղաքականութիւնը ժխտելու, որով միշտ բաց դուռ մը կը մնայ դարձեալ նոյնին հետեւելու։

Այս պատմութենէն կը հետեւի որ եթէ Գաղղիա իր պահանջումները դինուք ձեռք բերելու ելնէր, բոլոր հիւսիսին զօրութիւններն իրեն դէմ կանգնած պիտի դտնէր։ Հետեւաբար սիսա՝ իր պահանջումներն ուրիշ ժամանակի ձգելով ոյժը կեղրոնացընել, Իտալիան դգուելով Հռոմէն իր զօրքը քաշել Աստրիոյ դժբաղդութեանց վրայ կարեկցելով ձեռք կարկառել անոր, Մերլիկայի հետ սիրոյ երթալ եւ Մէքսիկայի միջամտութիւնը դադրեցընել։ Եւրոպայի մէջ նոր խառնութիւն մը չելնելու խնամք հոդ տանիլ եւ պահպանողական դիրք մը բռնել։ իսկ՚ի նեղբուսա ազգին ազատասիրական փափաքները պակուս տրամադրութիւն ցոյց տալ, եւ աշխարհի ուշադրութիւնը տիեզերական արուեստահանդէսին վրայ հրաւիրել։ Ասոնք ամենքը չեն ապացուցաներ բնաւ թէ Գաղղիա ալ իրեն մնանուր քաղաքականութիւնն ու նպատակը չունի։ Գաղղիա սորված էր ինքզինքն Եւրոպայի առաջին տերութիւնը կարծելու, սակայն Ռուսիոյ մեծնալն իր ազդեցութեան նը պաստաւոր չեղաւ, ուստի դժուարաւ կրնայ սովորիլ այս վիճակին։ Ծանրակոյտ ու Օրէնեղ իր ժողովը փետրուարի 14ին պիտի բացուէին։ արդէն կայսրն իր սովորական ճառը խօսեցաւ, եւ այսօր կամ վաղը հեռադիրն անոր իմաստը կը բերէ մեզ։

Իտալիա այս միջոցիս աշխարհի մեծ օրինակ մը կուտայ եւ Վալուբ կոմսին հռչակաւոր «Ազատ եկեղեցի յազատ պետութեան» սկզբունքը դարձադրելու կելնէ։ Ֆիորենցայի կուսակարութիւնն օրինաց առաջարկութիւն մը կը ներկայացընէ խորհրդարանին, որով եկեղեցին ու տէրութիւնն իրարմէ անկախ եւ ազատ մարմիններ կըլլան, եւ կրօնից պաշտօնական կալուածներն կը վերնայ։ Թագաւորը եպիսկոպոսներ կարգելու կամ անոնց մէջ հաւատարմութեան երդում պահանջելու իրաւունքն՚ի բաց կը թողու։ Տէրութիւնը եկեղեցականաց ռոճիկ չպիտի տայ, այլ հաւատացեալներն իրենց հոգիները պիտի պահեն, հետեւաբար եկեղեցականները կառավարութեան վարձուոր պաշտօնեայները չպիտի ըլլան, ինչպէս են Գաղղիոյ մէջ։ Այս պատճառաւ եւ կեղեցական կալուածները դրաւելու առաջարկութիւնը եւս ձգուելով՝ ուրիշ եղանակ մը կառաջարկուի։ Եկեղեցական կալուածներն ընդ. ամենը 80 միլիոն լիրա հաշիւ կըլլան։ Տէրութիւնը կը պահանջէ որ ասոնց մէկ երրորդը այսինքն 24միլիոնը ազդային պարտուց վճարման յատկանայ, եւ Լանկրան-Տիւմենոս՝ Պելճիքայի սեղմաւորութեան տունը պայմանադիր կըլլայ այս գործողութիւնը կատարելու, ամէն մէկ ամիս 2 միլիոն վճարելով մինչեւ վեց տարի։ Ինչպէս որ կը տեսնուի, այս պայմանները կաթոլիկ եկեղեցոյ համար խիստ շահաւէտ են։ բայց Հռոմ երկրաւոր հարստութեան մէկ մասն իսկ թողելու չդիջանիր եւ կը բողոքէ։ Ուստի կը վախցուի որ Իտալիոյ Հռոմ դրկած պատգամաւոր Պ. Թոնելլոյի պաշտօնն ալ ապարդիւն չելնէ, եւ Պապութեան ու Իտալիոյ մէջ հաշտութիւնը չդժուարանայ։ Դժբաղդաբար չդիտցուիր ինչ պատճառաւ խաղաղական կառավարութիւնը ժողովրդական դումարման մը հրաման չտալով, խորհրդարանին մերժումնայ ենթակայ եղեր է եւ պաշտօնեայք հրաժարական տուած են։ Վալուբի սիզբունքը գործադրելու համար Պ. Բիքաղոլիէն աւելի յարմար քաղաքագէտ չէր կրնար ըլլալ։ եւ այս պարագայիս մէջ անոր պաշտօնէ հրաժարիլն եթէ ստուգուի, արդարեւ ցաւալի է Իտալիոյ համար։

ՀԵՌԱԳՐԱՅՈՒՐԵՐ

Փարիզ 12 փետր։

Օսմանեան պաշտօնէից փոփոխութիւնն իբրեւ բարեկարգութեան եւ քրիստոնէից շնորհումներ ըլլալու նշան կը համարին եւրոպական լրագիրները։

Իտալական խորհրդարանին նիստը մինչեւ փետր։ 28 երկարելու հրամանեղաւ։

Անգլիոյ Զէմթը քաղաքին մէջ Ֆէնեանք խռովութիւն հանեցին։ (Ուրիշ հեռագիր մ՚ալ կըսէ թէ բաղմաթիւ Ֆէնեաններ Զէմթը հանելով բիրդը պաշարած են եւ Լիվերբուլի ալ կ՚սպառնան)։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԾԱՂԿԱԳՐԱՂ ՏԵՂԱԿԱՆ ՄԱՄԼՈՑ

Լա Թիւրքի լրագիրը Տաճկաստանի բարեկարգութեանց խնդիրը դարձեալ ձեռք առնելով՝ գասնապէս կը դանգատի, որ Եւրոպական տէրութիւնները՝ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ գործերուն մէջ պահած անմիջամտութեան

սկզբունքին հակառակ՝ Տաճկաստանի մէջ իրենց միջամտութիւնը չեն դադրեցներ, և Սուլթանին կառավարութիւնը կը յորդորեն որ քրիստոնէից շնորհումներ ընէ, որոց ինչ ընդարձակութիւն ունենալիքը չեն յայտներ։

Շատ անգամ բռնուած է, կը յարէ կէս պաշտօնական թերթը, թէ օսմանցիք յառաջադիմութեան տրամադիր չեն, թէ ամենեւին նոր դաղափար ատելի է անոնց, եւ թէ երբէք չեն ուզեր քաղաքական իրաւունք շնորհել [illegible]։

Մեծ փոյթ մ'է այս։

Օսմանեան ժողովրդեան հանճարեղ մասը խիստ աղէկ կը հասկնայ այն ամեն օգուտները՝ զորս երկիրը կրնայ քաղել վարչական վերակազմութենէ մը։ Իր քրիստոնեայ քաղաքակցաց տէրութեան գործոց մասնակցելու իրաւունքը կը ճանչէ։ բայց ասոր համար կուզէ իրաւամբ, որ Տաճկաստան մանուկ չկարծուի, այլ արտաքին աղդեցութիւններէ ազատ կառավարուի։ Մէկ խօսքով իր ներքին գործերն ուզածին պէս անօրինէ՝ առանց մէկու մը հաշիւ տալու։ Այս պարագայից մէջ տաճիկ եւ քրիստոնեայ փոխադարձաբար ձեռք ձեռքի տալով գործի կ'սկսին, եւ կրնայ յուսացուիլ որ Տաճկաստան ինք իրմէ վերածնելով՝ եւրոպական ներդաշնակութեան մէջ իրեն տեղ մանեալ ազդեցութիւնը կ'ստանայ։

Ի՞նչ պէտք է այս նպատակին հասնելու համար։ արդէն ըսած ենք։ Թող տէրութիւններն իրենց առանձնաշնորհութիւն տըւող տին արտօնութիւնները վերցընեն եւ այսուհետեւ Սուլթանին ուզածը հպատակաց մէջ իրենց ուզղակի կամ անուղղակի միջնորդութիւնը դադրեցընեն։ Առանց այս պայմանին անհնար է կառավարողներն ու կառավարեալներն իրարու համաձայնեցընել, արեւելեան խնդիրը լուծել, եւ անոր պարունակած վտանգներէն դեսպանդիութիւն ազատել։

Լա Թիւրքիին արտաքանութիւնը դադրը պատճառին հետ կը շփոթէ, ուստի եւ առանց պատճառը վերցընելու դործին վերնալը պահանջելը «ոչ կարելիքի կերպարանք ունի։ Եթէ Տաճկաստանի մէջ ալ իրաւանց հաւասարութիւնն ամեն քաղաքացւոց համար իրօք ընդունուի եւ գործադրուի, եւրոպական տէրութեանց միջամտութիւնն ալ բնականաբար կը վերնայ։

Բարեբաղդաբար՝ Լա Թիւրքի ինքն ալ այս կէտը նշմարելով՝ երկուշաբթի օրը Բ. Դուռը կատարուած պաշտօնական փոփոխութեանց առթիւ հեռաւեալ խորհրդածութիւնները կընէ։

«Բարձր։ Էալի փաշային Մեծ եպարքոս անուանիլն եւ Բարձր։ Ֆուատ փաշային պաշտօնէութեան վերադարձը խիստ լաւ տպաւորեցին հասարակութեան վրայ, եւ անշուշտ փրկարար ազդեցութիւն մը պիտի ունենան նաեւ տէրութեան դործոց վրայ։

«Այս երկու նախարարաց անունը Տաճկաստանի մէջ մնած ամեն կարեւոր բարեկարգութեանց յարակից եղած է։ Իրենց անցեալն ապագային ապահովելաշխատաւոր մ'է։ Իրենց կիր ունայ այսօր իրենց սկսած գործը կատարելու պարտուը, գործ մը որ այնչափ ծանր արդիւնք ունեցած է։

«Իրենց ջանքն, ինչպէս յայտնի է, դժուարութեամբ լեցուն է, բայց իրենց տաղանդը, հայրենասիրութիւնը եւ իրենց պաշտօնակցաց լուսաւոր դործակցութիւնը պիտի օգնեն ամեն դժուարութեանց յաղթելու, եւ խնամատարու ու ազատամիտ միջոցներով կայսրութեան ժողովրդոց երջանկութիւնը զարդացընելու։

«Ինչ օրէն նշանաւոր փոփոխութիւններ պիտի ըլլան կառավարութեան դանազան ճիւղերուն մէջ, Ա. Ելայէթներու կարգադրութիւնը երկրին ամեն կողմերը պիտի տարածուի, հասարակաց շինութեան եւ մանաւանդ ճանապարհներ բացուելու նոր փոյթ պիտի տարուի, որք երկրագործութեան եւ ճարտարութեան բազմաթիւ աղբիւրներ պիտի բանան, տէրութեան եկամուտքը բոլորովին նոր ձեւով մը պիտի կարգադրուի, և երկիրը մինչեւ հիմա իր վրայ ինկած դժուարութիւններէն ազատագործ ազատելով՝ պիտի կարենայ խաղաղութեամբ այս բարեկարգութեանց պտուղները վայելել և դէպ'ի փառաւոր ապագայ մը քալել։»

Կէս պաշտօնական թերթին այս բարեդուշակ խօսքերուն բաւ առ բաւ կատարմանը չհաւատացողներ կրնան գըտնուիլ, բայց և այնպէս յոյս կուտան թէ անհրաժեշտ եղած նոր բարեկարգութեանց վրայ ատեպ ատեպ յայտնուած բաղձանքներն'ի դերեւ չպիտի ելնեն։

Կաղէթ Տիւ Լ՝ըսան լրագիրը կը ծանուցանէ թէ Շ՝երայէն եկող Լ՝ա-քոնիա անուն անդղլիական շոգենաւով Կիրիսի վրայ լուրեր առած է, որք բոլորովին կը տարբերին պաշտօնական լուրերէն։ Բայց Բրմենիա լրագիրն այսպիսի հրատարակութեան մը համար դատի կոչուելուն պատճառաւ, Կաղէթ Տիւ Լ՝ըսան չէ ուզեր իր առած լուրերն հրատարակել։

Բանիսելենիոն շոգենաւն իր երկոտասաներորդ ուղեւորութիւնն ըներ է'ի Սիրիա, և Շ՝երա դառնալը կ'սպասուի եղեր։ Յեղափոխական մասնաժողովը Բանիսելենիանին ընկերանալու համար Լ՝ինդրուլէն Ա՝լբատիոն անուն շոգենաւ մ'ալ գներ է, որ խիստ սըրընթաց է եղեր և զոր առնօք Ա՝ներիկայի հարաւային ապստամբները շինել տուած էին ծովային պաշարումէն ղէնք փոխադրելու համար։

Վ՝երջին թղթաբերով Պելկրատէն եկած լուրերը Սէրմեոյ գենուորական պատրաստութիւն տեսնելը կը հաստատեն։ Մինչեւ իշխանը պաշարման թնդանօթներ շինելու հրաման տուեր է։

Բանի մը օրէ'ի վեր լուր կը պարսի թէ մայրաքաղաքիս նախկին անդղլիական դեսպան մեծանուն Լորա Սթրաթֆորտ Ռէտքլիֆ քիչ օրէն Կ. Պոլիս պիտի դայ արտաքոյ կարգի պաշտօնով։

Կայսերական հրամանաւ՝

Ռուսական գործոց պաշտօնատան առաջին տեղեկագրին նախագահ Մէհմէտ պէյին առաջին կարգի պաշտօնատարութեան առաջին տասիճան, և երկրորդ տեղին նախագահ Ա՝սեմ։ Յ։ Ա՝ահան էֆէնտիին առաջին կարգի պաշտօնատարութեան երկրորդ տասիճան շնորհուեցաւ։

ԱԶԳԱՅԻՆ

ՎՀԱՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՓՐԿՈՒԹԻՒՆ

Գ.

Մեր նախընթաց յօդուածներուն մէջ տեսանք ազգայնոց վհատութիւնը, տեսանք ներկայ վիճակին բարւոքման պէտքը, տեսանք ոմանց խօլամիտ ցնորքը՝ որք ազգին փրկութիւնն օտարներէն կապասեն և ուրիշ եկեղեցիներու դիրքը նեռուիլ կառաջարկեն, տեսանք այս ազդակործան առաջարկութեան կարծեցեալ օգուտներուն դլխավին երեւակայական ըլլալը, տեսանք նաեւ թէ մեր վիճակը, որչափ ալ որ մեկ կողմանէ անդոհացուցիչ եղած ըլլայ, միւս կողմանէ անժխտելի առաւելութիւններ ունի մեր այլազաւան ազդակցաց վիճակին վրայ։ ըստ որում առաւել տրամադիր է յառաջդիմութեան։

Արդ՝ ազգային փրկութեան միջոցներուն վրայ ալ խորհինք։ Այքս ինչ պակասութիւններ ալ որ ունենանք, կրօնասէր և հայրենասէր ժողովուրդ մը նենք։ Ով ինչ ասկըսէ թող ըսէ, Հայաստանեայց եկեղեցին և Հայաստան անունն անկասելի և անսահման ըղդացում մը կը զարթուցանէ մեր սրտին մէջ, զոր ոչ ժամանակին մաշող ժանիքը, ոչ բռնաւորին սուրն ու սպառնալիքը, ոչ մայրենի երկրէն հեռաւորութիւնը, և ոչ ուրիշ բան մը կրնցած է մինչեւ ցարդ մեր սրտին խորերէն խլել։ Այս եկեղեցւոյ և հայրենեաց վրայ սրբազան զդացման հետեւութիւնն եղած է եկեղեցականաց վրայ եղած սէրը, որ մինչեւ իսկ չափազանցութեան ալ գայթը է։ Սոյդ է որ հայը շուտ կը խաբուի օտարին շոքէն և երբեմն հայրենասիրութիւնը կը մոռնայ, բայց այն ատեն ալ՝ ըստ մեզ՝ հայութենէ կելնէ, և կրնայ ազդայնութեան ոգիէ զուրկ տեսակ մը Պոհեմիացի։ Այսպիսիներ դժբաղդաբար պակաս չեն ազդին մէջ, որոց մեղկ անտարբերութիւնը յաճախ մեղադրած ենք։ բայց ճշմարիտ հայ մ'անհնար է որ իր եկեղեցին ու հայրենիքն ատէ։

Ազգը եկեղեցականութիւնը կը սիրէ և կը յարգէ, եկեղեցականութիւնն ալ զազդը։ չկայ հայրենասէր հայ մ'որ իր եկեղեցւոյն կործանումն ուզէ, այլ ընդհակառակն անոր պահպանութիւնն ու օր քան զօր պայծառանալը կը բաղձայ։ Այս մասին ճշմարիտ հայերը պահպանողական ազատամիտ են, այնպէս որ եթէ եկեղեցականութիւնն այսօր եկեղեցւոյ հիմնական կարգաց փոփոխութիւն մ'առաջարկէ, տարակոյս չունինք որ բոլոր հայ ժողովուրդը ոտք կելնէ և միաձայն կը մերժէ։ Ժողովուրդն ալ ողջամիտ եկեղեցականութեան չափ՝ եթէ ոչ աւելի՝ նախանձախնդիր է ազդային եկեղեցւոյ իրաւանց, և ասոր փորձերն ամեն օր տեսնուած են և կը տեսնուին։

Այն ամեն բան կորուսեր է և միայն իր նախահայրց եկեղեցին ունի, որոյ պայծառութիւնն իր ջերմ փափաքներէն մեկն է։ Ասոր համար կըզձայ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ մշտնջեան յիշատակաց արժանի և երջանկաշնորհ վարդապետաց սրբազան շաւղին հետեւող եկեղեցականներ ունենալ։ Ամեն ազգ իր փառասիրութիւնն ունի։ մեր ալ մեծ փառասիրութիւնն այս է։ ուստի ազդը կը գովէ, կը գդուէ, կը մեծարէ, կը յարգէ, և որ աւելի մեծ է՝ կը սիրէ այն եկեղեցականը որ յոյս կուտայ Մեծն Ներսէսի, Սահակ Պարթեւի, Մեսրոպայ, Խորենացիի, Շնորհալիի և այլն լուսապայծառ օրինակին հետեւիլ։ Իսկ ընդհակառակն կը պարսաւէ, կը մեղադրէ, կը բամբասէ, կարհամարհէ, և որ աւելի մեծ է քան զամենայն՝ կատէ այն եկեղեցականը, որ նախնեաց աւանդութիւնները մոռնալով Բրքիշոյի, Շմուէլի, Սուլմակայ և նմանեաց շարաշուք օրինակներուն կը հետեւի։

Ճշմարտութիւնը կրնայ ոմանց ականջին խիստ հնչել, բայց ճշմարտութիւն ըլլալէ չդադրիր։ Մեք ազդին ճշարիտ զդացումը կը փնտռենք, և չենք կարծեր որ ասկէ զատ ուրիշ զդացում մը դտնուի։ Ուրեմն կը կրկնենք։ հայն իր պատմութիւնը կարդալով՝ իւր սրբազան վարդապետաց ընթացքէն հետեւող վարդապետներ կուզէ։

Ի՞նչ էր մեր նախնի երջանկայիշատակ վարդապետաց ընթացքը։ կատարեալ անձնուիրութիւն եկեղեցւոյ և ազդի համար, անվեհեր քաջութիւն և նահատակութիւն եկեղեցւոյ և ազդի իրաւանց պահպանութեան համար, ամեն ճիգ և ջանք եկեղեցւոյ և ժողովրդեան բարւոյն համար։ Բարեբաղդաբար ներկայ ժամանակիս մէջ մեր եկեղեցականներն նիւթական խաչէ և նահատակութենէ երկիւղ չունին, այլ իրենց կրելիքը միմիայն բարոյական խաչ մ'է, այսինքն եկեղեցւոյ և ազդի բարեաց համար հոգւով և սրտով աշխատիլ, փառքը ազդին յառաջդիմութեան մէջ փնտռել, և ազդին իրաւանց պահպանութիւնը նիւթական շահերու կամ անձնական մեծութեան եւ հանգստութեան հետ չփոխել։

Ազդն այս ակնկալութիւնն ընելու՝ ոչ միայն արժանաւորութիւն այլ և իրաւունք ալ ունի։ Ժամանակին բերմունքէն, եկեղեցականութիւնը ոչ միայն իր հոգւոյն՝ այլ և ըստ մասին իր մարմնաւոր շահերուն ալ տեսուչ կարգուեր է, բայց տեսուչ մը զոր ինքն ընդունած է։ Եկեղեցականութիւնն'ի հնուց անտի մեծ ազդեցութիւն ունեցած է մեր ազդային բարեկարգութեան վրայ։ Ժողովրդեան, իշխանաց և թագաւորին մէջ միութեան կապ մ'եղած է։ ազդին պատակումները վերցընելու մեծ ճիգ թափած և շատ անգամ յաջողած է։ օտար բռնաւորաց առջեւ թագաւորին և ազդին միջնորդ և բարեխօս եղած է, մերթ Պարսից Շահին, մերթ Պաղատայ Խալիֆայնեբուն և մերթ Կոստանդնուպօլսոյ կայսերայ դուռները դիմելով։ Եթէ իր վրայ հարցուցում մ'ալ եկեր է, առոչինչ դրած է, և ազդին բարեաց համար շատ անգամ իր անձը զոհած է։

Կարծենք այսչափ ընդհանուր դիտողութիւն բաւական է ակնյայտնի ցոյց տալու որ ազդն իրաւունք ունի եկեղեցականութենէն ինչ ինչ ջանք և զոհողութիւն ակնկալելու։ Այդը ճոխ չէ, թշուառ է։ իր վիճակը մեծ բարւոքմանց կը կարօտի, հետեւարար փառաց ու հանգստութեան մէջ ապրելու համար չէ որ բարձրաստիճան եկեղեցականներ կընտրէ։ ուստի երբ մեղկութիւն, անտարբերութիւն, անձնասիրութիւն, փառաց և հանգստութեան միտում, կամ ուրիշ պակասութիւններ տեսնէ, բնականաբար կը ցաւի, կը տրտմի, կը ուժգնի և կը զայրանայ։

Ահա այս ակնկալութիւններն ու զդացումներն էին որոնք ազդը մեծ կարեւորութիւն տուաւ կաթուղիկոսական ընտրութեան։ Պատմութիւնը կապացուցանէ որ ազդային աւանդութեանց մէջ կաթուղիկոսները խիստ նշանաւոր հանդիսացած են իրենց բարձր դրութիւնք։ իրենց ազգասիրութիւնը մեծ գործեր կատարեր է։ իրենց անփութութիւնն ու մեղկութիւնն ալ մեծ վնասներ տըւեր է։ Բնական չէ՞ ուրեմն որ ազդը հիմա ալ իր նեղ վիճակին մէջ աչքն իր նորընտիր վեհափայլ Հայրապետին վրայ դարձընէ, և իր վշտաց, պնդակամանց և տկարութեան դարման խնդրէ։ Ազդը քաղաքական իշխանութիւն չունի, այլ իրեն հոգեւոր դլուխ մը կընտրէ, և եթէ այն դլուխն իր անձն իրեւ հովիւ քաջ իր հօտին վրայ չդնէ, և եթէ ազդն իր հոգեւոր դլխէն յոյսը կըտրէ, յարմէ՞ բարիք պիտի ակնկալէ, Թաթարատանի Տալայի—Լամայէն թէ Հակէրնաթի Մեծ Դրամապետէն։

Ազգային լրագրաց խմբագիրները, ազգին ներկայ վիճակին պահանջած դարմաններէն և զանոնք գտնելու համար անուցած յոյսերէն շարժեալ, պարտք համարեցին իրենց՝ վեհափառ Հայրապետին դալատեան առթիւ ազգին յոյսերուն և ակնկալութեանց խարդման կանդնիլ՝ Ուղերձի մը միջոցաւ ազգին պիտոյքը Նորին սրբազնութեան ներկայացընելով։ Վեհափառ Հայրապետը շնորհալիր կերպով այն Ուղերձն ընդունեց, և անոր մէջ գրուածներն իր ալ պարտականութիւններն ըլլալը և պարունակեալ զդացումներն իր ալ զդացումներն ըլլալը ծանոյց։

Ժամանակը կ'ստիպէր։ Նորընտիր Հայրապետին գալատեան առթիւ հանդիսաւոր Ուղերձի մը պէտքն անհրաժեշտ էր։ Այսպիսի Ուղերձները՝ միայն որու որ ուղղուած են՝ անոր դիտութեան համար չեն, փան զի շատ անգամ կրնայ ըլլալ որ ասոնք դիտցուած բաներ ծանուցանեն, այլ հարկաւոր են իրեւ ժողովրդեան բուն ըզդացմանց բացատրութիւն, իրեւ աշխարհի առջեւ վիճակի մը յայտարարութիւն, իրեւ ամենեցուն համար փրկարար ապրարարութիւն, իրեւ շարժման և կենդանութեան նշան, իրեւ ա-

նիրաւութեանց դէմ բողոք, իրրև զեղծմանց դէմ շանթարձակ պարսաւ, իրրև միութեան և սիրոյ արձագանգ, իրրև թմրելոց զարթուցիչ ձայն և իրրև փոխադարձ պարտաւորութեանց կատարման հանդիսաւոր երաշխիք։

Եւրոպայի մէջ երբ նոր վերապատմ՚ութիւնը կելնէ, սովորութիւն է որ իր երկիրներն այցելութեան կերթայ և զանազան պատգամաւորութիւններ կը ներկայանան իրեն, Ուղերձներ կը մատուցանեն՝ ուր ժողովրդոց պիտոյքն ու բաղձանքը կը յայտնուի։ Այս կերպիւ վերապատը կը դիտայ երկրին զգացումն ու պիտոյքը, և իր պատասխաններով երկրին ապահով կըլլայ վերապատին վրայ։ Ժողովուրդին և իր դըլխուն մէջ եղած յարաբերութիւններն առաւել մտերմական և սիրալիր կերպարանք կառնուն, և հասարակաց բարւոյն աշխատելու նոր եռանդ մը կը ծագի։

Բայց զարմանալի է որ մեր ազգին մէջ ոչ միայն այս բաները գործադրող չկայ, այլ և կը գտնուին ոմանք՝ որք ընդդիմին ալ կը մեղադրեն։ Նախ և առաջ երեսփոխանական ժողովին պարտքն էր որ Ս. Եկ. Հայրապետին գալուստը շնորհաւորելու համար պատգամաւորութեան մը միջոցաւ Ուղերձ մը մատուցանէր։ բայց երեսփոխական ժողովին անուանը միայն մեացած ըլլալով, չենք ուզեր վնքը քննադատել։ Ազգն ալ իրաւունք ունէր այնպիսի պատգամաւորութիւն մը ներկայացընելու։ Խմբագիրներն՝ իրրև Թարգման հասարակաց ձայնին՝ այս պարտաւորութիւնը կատարեցին, և չենք սխալիր որ հասարակաց կարծիքն իր հաւանութիւնը տուաւ։

Եւ ինչո՞ւ համար չտար։ Խմբագրաց Ուղերձին մէջ պարուսնակեալ փափաքներն ազգին և իր նորընտիր Ս. Եկ. Հայրապետին ալ փափաքներն են։ Անոնց վրայ ոչ ոք կրնար դժկամակիլ բայց միայն ձիրվեթները, որոց նորեկ հաւատացեալներ վատակելու ջանից առաջքն առնելու առաջին քայլ մ՚էր այն ուղերձը, և ազգին թշնամիները՝ որք անոր թմրութիւնը կուզեն որպէս զի անխափան իրենց գործը տեսնեն։

Իրաց վրայ ուրիշ դիտակով նայողներն ալ տարբեր դատաստան կընեն։ խմբագիրներն ո՞վ կըլլան որ Պատուելի Պատրիարքին Ուղերձ ներկայացընեն։ միթէ անոնցմէ ոմանք նորընտիր Հայրապետը չե՞ն բամբասած։ վայ՚ել էր որ Պատուելիկան եկած չեկած խմբագիրը ելնէին անոր Ուղերձ ուղղէին և այլն և այլն։ Ասոնց բոլորն ալ ազգին եռանդը ցրտացընելիք և հայ հասարակութեան ու իր հոգևոր իշխանութեան մէջ պատութիւն ձգելիք խօսքեր են։ Պատուելիկոսին դալստեան առթիւ պէտք էր որ հասարակաց կարծիքն անյապաղ իր ձայնը հնչեցընէր, և այս էր խմբագիրներուն ալ բրածը, որոյ համար առաւել յարմարագոյն ժամանակ և տեղ չէր կրնար ըլլալ։ Բայց իրենց մէջ Պատուելիկոսը բամբասողներ կը գտնուին եղեր։ ի՞նչ կըլլայ ասկէ։ միթէ այնպիսի պարագայի մը մէջ չնչին կիրքերն ու անցեալը չե՞ն անհետանար։ միթէ այնպիսի պատգամաւորութեանց մէջ ընդդիմամիտ անձինք ալ չե՞ն գըտնուիր*, և միթէ վերանձնութիւնը կը ներէ՞ այնպիսի տարբերութեանց ուշ դնել։

Կը վերջացընենք ուրեմն ըսելով՝ որ խմբագրաց Ուղերձը խիստ փրկարար ազդարարութիւններ կը պարունակէր, ազդարարութիւններ՝ որք կընային արդէն գիտցուած բաներ ըլլալ, բայց և այնպէս պարագային հանդիսաւորութիւնը կը պահանջէր որ բարձրաձայն քարոզուէին։ Թող Ս. Կարապետն մինչև յետին հայն աշխարհի առջև իր պարտականութիւնները ճանչէ և դորմադրէ, և ոչ ևս հայ ազգն այս խեղճութեան մէջ կը մնայ ու մեր թշնամիներն ալ եկամուտներ կը վատակին։

---

* * * * Հրատարակիչ Մասիս պատուական լրագրոյ։

Թաղիս նորակառոյց երկսեռ վարժարանին հաշուեցուցակին ազդայնոց ակնարկութեանը ներկայացուցած ամեն պարտ անձին կը համարինք յիշեալ շինութեան կարևոր պարագաները համառօտիւ հրատարակել՝ ի տեղեկութիւն մեր սիրելի ազգայնոց։

Շատերուն յայտնի է որ Պալատու Թաղը իւր զաւակաց դաստիարակութեան համար յարմարակերպ և ընդարձակ ուսումնարանէ մը՝ ի վաղուց անտի զուրկ էր։ Պանուածը հին ալձև և խոնաւ շէնք մ՚էր, ուր մանչ զաւակունք յաճախելով՝ զանազան ուսմանց հետ վատառողջութիւն ալ կը ժառանգէին։ Իսկ աղջկանց դաստիարակութեան բարոյական զարգացման համար տեղի և միջոց ամենևին չկար։

Այս գլխաւոր թերութիւնները բոլոր Թաղեցիքս ցաւ՝ ի սիրտ տեսնելով՝ շատ տարիներ առաջ Ս. եկեղեցւոյ ընդհանուր խնամակալ հանգուցեալ Խօրասանճեան Պետրոս ամիրային հետ յաճախ կը խորհրդակցէինք, որպէս զի Ս. եկեղեցւոյ դիմացն եղած 5000 կանգնոյ չափ ընդարձակ գետինը՝ ուր Ս. Խաչի մատնաւոր օրինաց շէնք կառուցանելն արդիլեալ էր, ազգօգուտ հասպատութեան մը գործածելու և մասնաւոր հրամանագրով զայն՝ ի գլուխ հանելու հոգ և խնամք տարուի։

Բարեյիշատակ ամիրայն իւր եռանդուն ազգասիրութեամբն ու բարեխնամ տէրութեան առջև վայելած հաստատման շնորհիւ ժամանակին դժուարութեանց յաղթելով՝ յաջողեցաւ յիշեալ գետինը Ս. Խաչի իրաւասութենէն հանելով Ս՚ի-լքի վերածել, և ապա քահանայից ընակարան և պատրիարքի հիւրանոց մը կառուցանելու հրամանագիրը հաղիւ թէ կարողացեր էր ձեռք բերել, և ահա դրացի այլազգեաց առէպ ամբարձած աղաղակը և խուռներամ կառավարութեան դուռները մատուցած բողոքներն արգելք եղան այն տաեն սկսուածը յառաջ տանելու, որով շէնքին հիմնարկութիւնը թերի և միայն ջրջապատ կանգուն մնաց մինչև անցեալ 1862 թուականը։

Այն միջոցին մեք տարաբդեալքս Ս. արչութեան ընտրութեամբ առժամանակեայ Թաղական խորհրդոյ անդամ ըլլալով, թէպէտ և յաճախ կը խորհէինք յիշեալ կարևոր շինութեան վերատին ձեռնարկել, սակայն գործին դժուարին պարագայները մեր աչքին առջև բերելով՝ անդէն կը վհատէինք։ վասն զի ոչ միայն ապագի դրացեաց հակառակութիւնն՝ իրրև հանել հարկ էր, այլ և դպրոց կառուցանելն արդիլող վճռոյն հակառակ նոր հրամանագիր ձեռք բերել, և 1100 կանգունի չափ տարածութիւն ունեցող շէնքի մը կառուցման համար անհրաժեշտ եղած մեծագումար օժանդակութիւն մը գտանել։

Բայց * * * տէ՛ր, կամքն ու աշխատութիւնն այս ամեն դժուարութեանց յաղթեցին։ Մեր բարեպատակ խորհուրդն՝ ի գլուխ հանելու համար բարեպաշտ և ազգասէր անձինք բանիւ և արդեամբ քաջալերեցին զմեզ։ Իսկոյն ուխտաւոր ընկերութիւն մը կազմուեցաւ որ այս Ազգ. շինութեան գլուխ ելնելուն հոգւով չափ աշխատին ու ամեն կարելի եղած ջանքն ու զոհողութիւնը յօժարակամ յանձն առաւ։ Ուստի և մեք համազգային ձեռնարկութենէ խրախուսեալ, լաւ համոզուեցանք այն ձեռնարկութեան այս անդամ յաջողելուն։

Սակայն մինչդեռ երևելի ազգային մը՝ դլխաւորապէս Մեծ. Սերվիչէն և Աղաթոն էֆէնտիները, դպրոցի մը կառուցման հրովարտակն իրենց ապնիւ ջանիքը ձեռք բերելով՝ կարող ըրած էին զմեզ հիմնարկութեան սկսել, և ահա դրացի մոլեռանդն այլազգիք ոմանք յիշեալ դեսանին վրայ մեր դպրոց շինելուն դժկամակելով, տէրութեան դուռները բոլոր կը բառնային, որով Թաղական խորհրդոյս առջև նորանոր դժուարութեանց ասպարէզ կը բացուէր։ Վասն զի յիշեալ դրացիք խուռվարարնելէ դադռեալ, մինչև անգամ ալքունի հրամանին անսասանելով՝ որք և կանայք մոլեգնօրէն յարձակեցան աշխատաւորաց վրայ, և պարտաւորեցին զմեզ շինութիւնը դադրեցնել և համբերել խոհեմութեամբ տարի մը ևս բաւական վնասով։

Յետոյ դարձեալ ուրիշ երևելի ազգային մը, մեծապատիւ Սորատունկեան Յակոբ էֆէնտին, Թաղեցւոյս իրաւունքն ոտնակոխ չըլլալու համար Խարձ։ Շէյխ-Իւլ-Իսլամէֆէնտիին թախանձելով, խուռվայզ անձանց մոլեռանդութիւնը դիջուցանելու հաճութիւն առաւ նորին բարձրութենէն։

Այս օրինակ դժուարութեամբք հիմնարկութեան ձեռնարկելէ ետև՝ շինուածը փոր՚ ընդ փոյթ կատարելու կարևորութիւնը կը տեսնուէր։ այլ դրամական կարօտութիւն զմեզ վերատին վհատութեան մատնելու վրայ էր, այն ինչ բարեսէր ազգայնոց նիւթական օժանդակութիւնն ամեն կողմէն ղօրավիգն հասնելով մեր յոյսը վերանորոգեց, որոնց անուններն առանձին տպեալ հաշուեցուցակին ետևը կարգաւարձանագրուած են։

Սակայն հանդերձ այսու ամենայնիւ, 1100 կանգունատարածութեան վրայ սկսուած քարուկիր շէնքն ամբողջացընելու համար տակաւին մեծ գումարի պէտք կար, զոր հաւաքելն անհնար ըլլալով, խորհուրդս ջանաց այնպիսի խնայողական ընթացք մը բռնել, որով յաջողեցաւ համեմատաբար փոքր գումարով մը գլուխ հանել այս մեծ շէնքը շնորհիւ Նախախնամութեան։

Ահաւասիկ * * * տէ՛ր, կը տեսնէք թէ յիշեալ ազգային շինութեան ամենագժուար հատորուած կէտերն ի՛նչպէս ընդհանուրի բաղձանացն համեմատ դիւրութիւն ստացած են։ ալ այնուհետև տարակոյս կը մնար մեզ որ աւելի կարևորագոյն նպատակին ծառայելու կէտն անդրադարձուելն համարուի, —այն է երկսեռ մանկական դպրոց մտցնել։

Մինչդեռ Թաղեցւոյս այս փափաքն անյապաղ կատարելու միջոցները կը խորհէինք, և ահա հրդեհին անգութ ժանիքը հասաւ լափեց Թաղիս մեծագոյն մասը, և բնակիչները մոխրոյ վրայ նստեցուց։ Այս անակնկալելի թշուառութիւնն ընկերութեանս խորհուրդը վեր՚ի վայր տապալելով՝ ցանկալի նպատակէն կասեցուց, և գիտես թէ մեկ կողմէն Թաղեցւոյս կրած դառն հարուածը և միւս կողմէն յիշեալ շինութեան գոց և ապարդիւն մնալն ամենուս սըրտին ցաւը զայրացնելով մեկու մը վրիպարութեան փոքրիկ յոյս չէր ձգած։

—Իրաց այս տխուր վիճակին մէջ խորհուրդս Թաղեցւոյս սրտին կսկիծը գոնէ մասամբ մը փարատելու համար մտածեց նորակառոյց դպրոցին դուռները բանալ, և հինաւուրց շէնքէն մանկտին հոն փոխադրելով առ ժամ իգական սեռին մուտքը յապաղել։ Յետոյ դիմել այն բարեսէր ազգայնոց՝ որք՚ի ըստկրկեան շինուածոյն իրենց ձեռնտուութեան սիրայօժար խոստմունքով խրախուսած էին զմեզ, և խնդրել որ փութան այն խոստացեալ գումարները շնորհել, և պատուական լրագրոյդ այն ժամանակի հրատարակութիւնը հատատել, որով կարող ընեն զմեզ ապջիանց դպրոցն ալ բանալու։

Նամակնիս չվերջացուցած՝ պէտք է խոստովանինք որ յիշեալ շինութեան դժուարին պարագայներուն մէջ Հիւնքեարպէ յէնեան Պրժ. Տ. Յոհաննէս հօր անձնանուէր ջանքն յիշատակաց արժանի է, քանզի ոչ միայն ուխտեալ ընկերութեան հիմնադիրն եղաւ, այլ նաև ազգային մեծամեծաց տուները յաճախ երթևեկելով՝ դէմ ելած դժուարութիւնները յաղթելու ընդ երկար աշխատեցաւ։

Ուրեմն նուազ շնորհակալութեան արժանի էք և դուք, * * * տէ՛ր, որ ձեր հանրածանօթ ազգասիրութեամբը հաձելացաք չպլանալ՝ մեզ ձեր ազնիւ թիւնը և ամեն կերպ քաջալերութիւնը՝ թէ՛ անձնապէս և թէ՛ բազմագուսա լրագրոյդ միջոցաւ։ Ձենք կրնալ անյիշատակ թողուլ նաև մաքսատանց մէջ և այլուր գտնուող պանդուխտ եղբարց նուիրած ձրի աշխատութիւնն ալ։ որոնք Պալքըլի և Լոմբրնէ դրան գերեզմանատուներէն մեծամեծ քարեր շէնքին տեղը կը բերէին անձնուէր փափաքով։ նոյնպէս և այլ քանի մը արհեստաւորաց կողմէն խումբ խումբ անձինք գալով իրենց աշխատութեան օժանդակութիւնը կը նուիրէին։ անոնց ամենուն ալ մեր խորին շնորհակալութիւնները կը մատուցանենք հրապարակաւ։

Հաճեցէք * * * խմբագիր՝ մեր այս դրութիւնը ձեր պատուական լրագրոյն միջոցաւ հրատարակել, ընդունելով մեր խորին յարգանաց հաւատիքը։

Որով մնանք ևայլն։

Ընդամէնը առժամանակեայ Թաղական խորհրդոյ Պալատու

1 փետր. 1867 (Ստորագրութիւնք)

Այս նամակին և լրագրոյս ներկայ թուոյն հետ մեր արդոյ ընթերցողաց զրկուած հաշուեցոյցին վրայ մեր ընելիք քանի մը խորհրդածութիւններն յաջորդ թիւի մը կը թողունք։ ինչպէս նաև եռաբէն շնորհուած կամ ներփակեալ հաշուեցոյցէն դուրս մնացած նրուիրաց ցուցակ մը՝ զոր Պալատու բարեջան Թաղ. խորհուրդը վերոյիշեալ նամակին հետ մեզ յուղարկած է՝ ի հրատարակութիւն։

ՎԵՐՋԻՆ ՀԵՌԱԳՐԱԼՈՒՐՔ

Փարիզ 14 փետր. իրիկուն։

Օրէնսդրական ժողովին բացման առթիւ կայսեր կողմանէ կարդացուած ճառը խիստ խաղաղական է։

«Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ մէջ կատարուած կերպարանափոխութիւնները պէտք չէ որ Գաղղիոյ անհանդստութիւն պատճառեն։ Արևելքի մէջ խռովութիւններ ծագեցան, բայց մեծ տէրութիւնները կը խորհրդակցին այնպիսի վիճակ մը յառաջ բերելու, որ քրիստոնէից օրինաւոր բաղձանքները գոհ ընէ։ Սուլթանին իրաւունքը պահէ, եւ վտանգաւորչփոթութեանց առաջքն առնու։

«Ռուսիա ալ՝ խաղաղական դիտաւորութիւններով վառեալ՝ Արևելքի մէջ իր քաղաքականութիւնը Գաղղիայինէն չզատելու տրամադրութիւն ունի։

«Կայսեր ճառը համոզում կը յայտնէ թէ խաղաղութիւնը չպիտի աւրուի։»

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ղորեքշաբթի օրը Բ. Դուսը մեծ ժողով մ՚եղաւ՝ ի ներկայութեան բոլոր նախարարաց տէրութեան։

—Ազէքսանդրիայէն լուր կուտան թէ եգիպտական կառավարութեան արտաքին գործոց պաշտօնեայ Ա. սեմ. Նուպար փաշան Փարիզէն Եգիպտոս դարձեր է։

—Փարիզի Իւնիոն լրագրին մէջ, Պ. Ռուժուլա՝ օսմանցւոց ասկէ երկու դար առաջ Կիրիտի տիրելուն պատմութիւնը կընէ։ Կիրիտ այն տաեն Ա. ենեթիկի հասարակապետութեան ձեռքն էր։ Օս-

* Անցեալ տարի Գաղղիոյ Օրէնսդիր ժողովն՝ իր Ուղերձը նաբօլէոն կայսեր ներկայացընող պատգամաւորութեան անդամ ընտրեց նաև Պ. ժիւլ Ֆաւր, որ վիճաբանութեանց մէջ միշտ կառավարութեան քաղաքականութիւնը քննադատելի չէր դադրած։

մանեանք բազմաթիւ յարձակումներ ընելով կրկին վրայ, 1666 ին քրիստոնէից ձեռքը Գանտիա քաղաքը միայն մնացած էր ամուր պարիսպներով և խոր փոսերով պաշտպանուած։ Քաղաքը պաշարուելով երկար տաեն դիմացաւ։ Գաղղիայէն Լուի ԺԴ. թագաւորը պաշարելոյ վրայ դիմելով, Պոֆօրի դքսին հրամանատարութեան ներքև 6000 զօրք նաւատորմիղ մը ղրկեց վենետիկցւոց օգնելու համար։ Գաղղիացիները 1669 ին յունիս ամսոյ մէջ Կիրիա հասան և թաւալիրենցմէ շատ աւելի եղող օսմանեանց վրայ յանդգնաբար յարձակելով, չարաչար կոտորուեցան։ Պոֆօրի դուքսը պատերազմին մէջ մեռաւ։ Շատ չանցաւ, գաղղիացւոց ու վենետիկցւոց մէջ նախանձ և իրարու վրայ կասկած ծագելով, Լուի ԺԴ. իր նաւատորմը ետ կանչեց։ Վենետիկցիք ալ միայնակ մնալով, չկրցան դիմադրութիւնը շարունակել և 1669 սեպտ. 27ին Գանտիա քաղաքին բանալիները արծաթեայ պնակի մը մէջ դրած Մեծ Եպիսկոպոս անուանի Բեօրրիւլի Մէհմէտ փաշային ներկայացուցին։

Վենետիկցիք առանց արտասուաց չմեկնեցան Կիրիայէն, ուր հինգ դարու չափ իրենց հասարակապետութիւնը տիրած էր։ Այդպէս վրայ երկու կողմանէ սիրելի արիւն թափելն հակնալու համար բաւական է ըսել, որ միայն Գանտիոյ պաշարման մէջ քրիստոնեայք 30 000 հոգի կորուսած էին, ինչպէս նշանակուեց անգամ բերդէն դուրս եկնելով թշնամին վրայ յարձակած էին և յիսունը չորս անգամ բերդին վրայ յարձակող թշնամին վանած էին։ Իսկ տաճիկներէն 3 000 հրամանատար և 125 000 զինուոր ինկած էին։ Պատերազմը քսաներեք տարի տեւեց։ Օսմանցիք երկու թոյլ Սուլթաններու Իպրահիմ Ա. ի և Մէհէմմէտ Դ. ի թագաւորութեան միջոցին այս աշխարհակալութիւնն ըրին։ Բեօրրիւլի վեզիրին ազդեցութեամբն ու Էնիչէրիներուն քաջութեամբը։ Դժբաղդաբար կրկին այն վեճակն այս երկու դարուս մէջ խիստ վատթարացաւ և առաջուանարգաւանդ հովիտներն ու ճոխ դաշտերն հիմայ ըստ մեծի մասին անբեր անապատ դարձած են։

— Փարիզի արուեստահանդիսին մէջ Տաճկաստան ալ կարելի եղածին չափ կատարելապէս պիտի ներկայացուի, և 5 142 քառակուսի մեթր տեղ պիտի բռնէ։ Շէնքին ճակատը խիստ գեղեցիկ պիտի շինուի և պատերը երփներանգ յախճապակիէ պիտի ըլլան։ Զիսուելիք ապրանքները պիտի ըլլան գլխաւորապէս փոքր Ասիոյ մէջ շինուած ընտիր դաշոյններ՝ կոթերը թանկագին քարերով զարդարուած և պատուական երկաթէ շինուած, վրան ալ ոսկեզօծեալ՝ բայց սուր ու կարուկ։ Ընտիր ոսկեթել անգուսներ (սեվայի), Պարսպաի ու Մուսուլի նուրբ բեհեզներ, ուրիշ ընտիր գործուածներ, և Իզմիրի գորգեր՝ որք պատերէն պիտի կախուին։ Տաճկական սրճարան մը պիտի շինուի, ուր ասկէ դացած մարդիկ պիտի ծառայեն։ Պարտիզին մէջ ալ մզկիթ մը պիտի կանգնուի։

Թագվիմի թերճարէթ այս նիւթիս վրայ խորհրդածելով կըսէ թէ արուեստահանդէսներու մէջ ամէն տեղերու ձեռագործներն ալ ներկայացած ըլլալով, եւրոպացիք շուտ մը անոնց նման ապրանքներ կը հանեն աւելի արժան կերպով։ Այսպէս 1851ի Լոնդրայի արուեստահանդիսին մէջ Տաճկաստանէն դացած ձեռագործներուն նմաններն ալ եղան և այս տեղի արուեստները դրեթէ բոլորովին խափանեցան։ Եւրոպայի մէջ սովորութիւն է, որ երբ արուեստահանդէս մը կը բացուի, ամէն երկրի արուեստաւորները մէկ մէկ կամ երկու երկու մարդիկ կընտրեն իրենց մէջէն և արուեստահանդէսը կը ղրկեն, որպէս զի երթան և իրենց տարեւորին վերաբերեալ նոր տեղեկութիւններ տանան և՝ ի վերադարձին իրենց երկրին արուեստակցաց ալ հաղորդեն։ Թագվիմի թերճարէթ կառաջարկէ որ այս տեղէն ալ արուեստաւորք այնպիսի պատգամաւորներ ղրկեն Փարիզի արուեստահանդէսը, ճանաչելու ծախքն՝ արուեստաւորներուն կողմէն վճարուելու պայմանաւ, վասն զի թէ որ այսպիսի պատգամաւորներ չղրկուին և արուեստից կատարելագործութեան համար նոր տեղեկութիւններ չբերուին, տարակոյս չկայ որ եւրոպացիք ասկէ դացած ապրանքները տեսնելով՝ անոնց նման և աւելի արժանը պիտի հանեն, հետևաբար երկրին մէջ մնացած արուեստներն ալ պիտի խափանին, ինչպէս որ օրինակի ասկէ առաջ տեսնուած է։

Այս առաջարկութեան մեք ալ հաւանելով, անոր գործադրութիւնը մեր արուեստաւոր ազգայնոց ուշադրութեանը կը յանձնենք։

—Փարիզի Ֆիրմէն Տիտօ եղբարց գրավաճառութեան տունը հայկական պատմագրաց գաղղիերէն թարգմանութիւնը հրատարակել սկսած է։

Պ. Վ. Ալիթօրի անկլուա հայագէտ գաղղիացին յիշեալ մեծ հրատարակութեան անօրէն եղեր է՝ Վենետիկի Մխիթարեան հարց և Եւրոպայի երեւելի հայագիտաց գործակցութեամբ։

Վսեմ. Կիւրպար փաշան, որ իր պաշտպանութեան ներքև առած է այս գործը, բարմնթիւ օրինակներ ստորագրուելու է հայ վարժարաններու և գրատանց նուիրելու համար։ Բոլոր գործը տասնեւ հինգ դարերու հայ պատմագրաց բովանդակութիւնը պիտի ըլլայ և ութ ծաւալ հինգ մեծ հատորներէ պիտի բաղկանայ, որոց առաջինն արդէն մամուլն ներքև է և Դ. դարէն մինչև Է. դարուն պատմագիրները կը պարունակէ։

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՏՈՄԱՐԱԿՈՒԼՈՒԹԻՒՆ

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ

Աշխատասիրեաց

Սրմենակ Գ. Կոստանդեան

Ի Զմիւռնիա

Կանոնաւոր հաշուագիտութեան ուսումը մեր ազգին մէջ դիւրացնելու նպատակաւ՝ պարզ աշխարհաբար լեզուով և գործնական կանոններով յօրինուած գիւրիմաց գործ մ'է, որ խիստ օգտակար առաջնորդ մը կրնայ ըլլալ առևտրականութեան արհեստը սովորիլ ուզողներուն։

Կը ծախուի Իզմիր՝ Շահվէքիլեանի գրատունը։ Կ. Պոլիս Պ. Յ. Գասֆեանի խանութը և Պալաթիա Երլարզ խանը՝ Մօսիւ Պալթայի գրասենեակը թիւ 5։ Գին 5 ֆրանք։

Իզմիրի Տէտէեանց տպարանէն՝ ի լոյս ընծայուած Մօնթէ Քրիսթօ վեպատանութեան երրորդ հատորն ալ անցեալ շաբթու Կ. Պոլիս հասաւ, և 15 դուրուշի կը վաճառուի ամէն հայ գրավաճառաց քով։

Ամբողջ վեց հատորին բաժանորդ ըլլալ ուզողը՝ կանխիկ 65 դուրուշ վճարելով՝ ամէնն ալ կրնայ ստանալ։

Բաժանորդագրութեան տեղն է Կ. Պոլիս, Խուտրու խանը, փարի յարկը թիւ. 8, Տէտէեանց վաճառատունը։

ԾԱՆՈՒՑՄՈՒՆՔ

Վաղ իրիկուն փեսա. 5 Կէտիկ փաշայի թատրոնին մէջ Հայ դերասանաց ընկերութիւնը պիտի ներկայացնէ

ՍՈՒԼԹԱՆ ՄԱՀՄՈՒՏ

ԵՒ

ԳԱԶԷԶ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՄԻՐԱՑ

Թատերգութիւնը, որուն նիւթը Հայոց համար խիստ հետաքրքրաշարժ ըլլալով, եթէ ըստ արժանւոյն ներկայացուի՝ զոհայուցիչ ընդունելութիւն կրնայ գտնել հայ հասարակութենէն։

Հանդիսատեսաց դիւրութեան համար տոմսակներն այսօրուընէ կը ծախուին թատրոնին դուռը։

———

Անցեալ ամսոյ 20էն՝ ի վեր գրպանի տետրակ մը կորսուած է որուն մէջ այլ և այլ առևտրական թուղթերէ զատ պարտամուրհակներ ալ կային։ Գտնողը բարեհաճի դարձնել Հայ դերասանաց դիւանը, ուր ինքն ալ նոր գտնուելով՝ ինչ որ ինչ կարելի է՝ ի գործ դնելու է։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԲԵՐՔ

		դուրուշ
Խանվէ Ռիս և Դարիս 100 հատ.		850—1000
Շաք. գլուխ 6-10լ. մ.կգ.	»	—
» փոշի	» »	—240
» Հոլ. գլուխ	» »	—290
» փոշի	» »	—240
Գաղղ. գլուխ	» »	—290
» փոշի	» »	—238
Անագ (գալայ)	» »	—650
Պղպեղ (պիպէռ)	հօխայ	— 6
Լեղակ (չիվիտ) Պէնկալա	»	—135
» » Մատրաս	»	—120
Անուշադր (Նոշատրը)	»	— 6.10
Պղտյատ (Զէլիք)	մնտուկ	—180
կապար (Գուրշուն)	»	— 3.20
Թիթեղ(Թէնէքէ)զոյգ մնտ.	»	—340
Զինք տախտակ թիւ 7-12 Հիս.		— 6
Երկաթ Անգ. ձողաձեւ կնգ.		68— 70
» Տախտակ 1-14	»	
» Բեւեռաց	»	75— 76
» Բոլորակ	»	135—140
» Ռուսիոյ	»	120—130
Քարֆիձա Վարիլ 39 Հիս.		—110
Իսմիւալէճ ձէն. զոյգ Մնտ.		—250
» Պէլճ.	»	
» Թրիէսթ	»	
Սբառմաչէթի Վիէննա հօխան		— 16
» Թրիէստ եւ Գաղղ.	»	— 15

ՆԵՐՔԻՆ ԲԵՐՔ

		Դուրուշ
Բամպակ Պալըքէսէր	հօխայ	—11.20
» Կէյվէ	»	—12
» Ատանա	»	—11.20
» Ռուսատան	»	—11
Բուրդ Էնկիւրի լուացուած	»	—14.30
» » չլուացուած	»	— 8
» Պանտրմա չլուաց.	»	— 8
Ճէյրի Էնկիւրիւ	»	—13.20
» Թոխատ	»	—12
» Զորում	»	—09
Մազը սեւ.	»	—16
» Ճերմակ	»	— 0
Թիֆթիք Էնկիւրիւ	»	—45
Աֆիոնպալըքէսէր	»	—250
Քիթրէ Տերեւ բանուած	»	00—23
Սալէպ Տաճկաստանի	»	—16
Մեղրամոմ գեղին Տրապէ.	»	—23.20
» » Անատօլու	»	—23
Մուսամ Բումէլիի	»	— 0
Կտաւատի հունտ Բում. Քիլէ		—
» » Պանտրմա	»	—
Ձէթ Այվալըգ	հօխայ	— 8
» Կիրիտ	»	— 8
Աճառ (Սապօն) Գանտիա	»	— 7.20
» » Միտիլլի	»	— 7
Բրինձ Եգիպտոս Բէշիտ	»	— 4.10
» Տիմեաթ	»	

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԳՐԱՄՈՑ ԱՐԺՈՒՈՒԹԻՒՆԸ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ 4 ՓԵՏՐՎԱՐ	Հինգշաբ. 2	Ուրբաթ 3
	Դուրուշ	Դուրուշ
Օսմանեան լիրա Մէճ.	104	104
Քանոնոյ արծաթ		
Էսհամը ումումիէ		33.30

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ 4 ՓԵՏՐՎԱՐ

ԱՐՄՏԻՐ

Ցորեն թայղան կարծր	36—38
» Իսմայիլ »	36—37
» Ռում. Պալէրք	32—35
» Վառնա	33—34
» Խարայիլ կակուղ	34—36
» Կալայ »	—
» Պուրկազ »	35—36
Եգիպտացորեն Կալայ	—
Գարի	—15

ՄԵՏԱՂՔ

Պուրսա կարճ թէֆիֆ	570—580
» երկար »	560—580
Շաքի հօխան ֆրանք	
» Պարսկաս	50

Մասիս լրագրոյ բաժանորդութեան տեղերն են՝ Կ. Պոլիս Զինիլի խանը վերի յարկը թ. 7, Մասիսի խմբագրատունը։

Իսկ գաւառաց մէջ նետեւեալ նոգաբարձուաց սենեակները։

ԻԶՄԻՐ. Յարութիւն աղա Տեմիրեան.

ՆԻԿՈՄԻԴԻԱ. Դաւիթ աղա Բանչուկեան.

ԱՏԱԲԱԶԱՐ. Պ. Յակոբ Սալահորեան.

ԹԷՔԻՐՏԱՂ. Յարութիւն աղա Շուշանեան.

ԱՆԴՐԻԱՆՈՒՊՕԼԻՍ. Մանտեսի Սուքիաս աղա Գալուստեան։

ՏՐԱՊԻԶՈՆ. Պ. Խաչատուր Էլմաս ենց.

ԿԱՍՍԱՆ. Կոստանդ պատուելի Քաֆարեան։

ՀԱԼԷՊ. Նիկողայոս աղա Տէր Մարգարեան։

ԵՈԶՆԿԱ. Ընքերցասիրաց Թաւ գարան.

ՎԱՆ. Գրիգոր աղա Իսահակեան

Ուրիշ քաղաքներէ ստորագրուիլ զոյներն՝ այս տեղերէն մէկուն հետ կրնան գրաւակցիլ։

Խմբագիր-Տնօրէն
Կ. Ս. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՍ ԼՐԱԳՐՈՑ
Կ. ՊՕԼԻՍ ԶԻՆԻԼԻ ԽԱՆ